

RANDI BARROW

ZAŠA

PRÍBEH VÝNIMOČNÉHO PSA

ALBATROS

Zaša Príbeh výnimočného psa

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.albatros.sk
www.albatrosmedia.sk

Randi Barrow
Zaša: Príbeh výnimočného psa – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA**

ZAŠA

PRÍBEH VÝNIMOČNÉHO PSA

RANDI BARROW

ALBATROS

*Úžasným statočným bojovničkám –
mojim sestrám Susan, Cindy, Sally a Elaine.*

Na tejto mape je zobrazený Leningrad a okolité mestá, ktoré sú podstatné pre Ivanovu dobrodružnú cestu. Mapa nezazobrazuje presné vzdialenosti medzi mestami a nepredstavuje celé Rusko.

PRVÁ ČASŤ
LENINGRAD

1

Schmatol som Hitlera zozadu za vlasy a držal som ho.

„Au! To bolí,“ skríkol.

„Ty zbabelec! Decko! Nacistické prasa! Zaplatíš za to, čo si urobil Rusku! Teraz sa otoč. A ak sa ma budeš snažiť prekabátiť, zabodnem do teba bajonet.“

„Opatrne, prosím ťa. Veď mi ublížiš,“ zafňukal.

„Neprovokuj ma,“ štuchol som ho bodákom do chrbta.

„Prečo musím byť vždy Hitler? Prečo nemôžem byť pre zmenu ruský generál?“ spýtal sa Miša. Bola to logická otázka. S jeho bratom Alikom sme ho zakaždým nútili, aby hral Hitlera. Vraveli sme mu, že je to pre jeho tmavé vlasy, ktoré ladili s fúzikmi vyrobenými z hnedej látky, ktoré sme mu lepili nad hornú peru.

Ale pravda bola, že on mal jedenásť a my dvanásť a vždy sa nám ho nejako podarilo presvedčiť. Alik hral rád Stalina, vládcu celého Ruska, a ja som sa s obľubou nazýval generálom Ivanom, pretože sa mi páčilo, ako znie moje meno s takým vznešeným titulom.

„Viete, koho ľutujem?“ nadhodil Alik. „Blondi, Hitlerovu sučku.“ Raz sme videli ich fotografiu v novinách. Blondi bola nádherný nemecký ovčiak.

„Veru, úbohá Blondi,“ súhlasil som. „Len si predstavte, že by ste museli lízať jeho ruku.“

„Fuj!“ zastonal Miša. „Ja by som mu ju odhryzol!“

„Alebo by ste museli robiť, čo vám prikáže, inak by vás potrestal,“ pokračoval Alik.

„Utielol by som,“ vyhlásil som. „Vidíte, to je nápad. Tvárme sa, že Blondi ušla do Leningradu. Práve teraz je stratená v našom meste. Musíme ju nájsť prv ako Hitler. Poďme!“

Miša si strhol falošné fúzy a skríkol: „Ja už nebudem Hitler!“ Všetci sme sa rozutekali. Život nikdy nebol taký vzrušujúci, ako keď sa pred tromi mesiacmi začala vojna. Naše mamy pracovali vo fabrikách jedenásť hodín denne namiesto dovtedajších ôsmich. Otcovia boli na fronte a školy zatvorili – alebo, ako v našom prípade, zbombardovali.

„My máme teda šťastie!“ nadchýnali sme sa, keď nás nik nemohol počuť. Keď sme boli s dospelými, vraveli sme: „Mali sme šťastie, že sa to stalo v sobotu, keď v škole nik nebol.“ Tak alebo onak, boli sme slobodní ako nikdy predtým.

To neznamená, že sme nemali čo robiť. Celé leto 1941 sme s hrdosťou naplňali vrecia pieskom, zhromažďovali fľaše, pestovali zeleninu a šili bandáže pre ranených. Fas-

cinovali nás svetlomety, ktoré každú noc skenovali oblohu. Pripadali nám ako obrovské svetelné meče, ktoré mali moc ochrániť nás pred všetkým.

Vojna však mala aj svoje odvrátené stránky. Hneď ako Nemci v júni napadli Rusko, zaviedol sa systém stravy na prídel. Pre dospievajúcich chlapcov, ktorí jedli päťkrát denne a ešte im ostalo miesto na dezert, to veru nebola dobrá správa. Ale našťastie nik nehladoval.

Zažili sme pár bombových náletov, aké zničili našu školu, a začiatkom septembra sa Nemci priblížili natoľko, že mohli podniknúť delostrelecký útok z juhu. No stále sa to všetko dalo zniesť. Nepochybovali sme, že sme na Nemcov pripravení, nech už na nás chystali čokoľvek.

Všetko sa zmenilo 8. septembra 1941, keď Nemci obklúčili Leningrad a odrezali ho od zvyšku sveta. V tú noc nás naši nepriatelia začali zaúčať, čo znamená skutočné bombardovanie.

V ten večer sa k nám prišli hrať Alik a Miša od susedov. Mamina zmena v Kirovovej továrni sa už skončila, no ešte nebola doma. Ja a Alik sme práve nacvičovali novú skladbu na našich concertinách, nástrojoch podobných malému akordeónu. Miša nehral na žiadnom hudobnom nástroji, ale sem-tam do rytmu zatriasol tamburínou.

„Sadni si, Ivan,“ požiadal ma Alik, keď vynechal jeden akord a museli sme začať odznova.

„Lepšie sa mi hrá postojačky,“ odvetil som.

„Lepšie sa ti predvádza postojáčky.“

„Možnože hej!“ zvrtol som sa a vylúdl som z concertina niekoľko malebných tónov. „Mal by si to niekedy skúsiť.“

„Poďme zasa od začiatku. Viem, ako idú tie noty, len som...zabudol,“ vzdychol si.

„Jasné.“ Sadol som si oproti nemu na drevenú stoličku. Miestnosť, v ktorej sme nacvičovali, slúžila ako kuchyňa, obývačka a moja spálňa. „Sleduj moju ľavú ruku a rob to, čo ja. Prvé štyri slohy spievame spolu,“ pripomenul som mu. Alik prikývol. Zahrali sme krátky úvod a začali sme spievať.

*Slniečnica moja milá,
tvoje vlasy zlatisté,
zaspievaj mi v tento večer
ako vánok na liste.
Tvoje tmavé oči žiaria...*

Vtom sa prudko otvorili dvere a dnu vošla Oľga Osipenkova so svojím malým čiernym psom Oskarom. Mal som ho veľmi rád, dokonca som ho naučil pár trikov.

„Poď ku mne,“ zavolať som naňho a zatlieskal som. Vyskočil mi do lona, no vzápätí spadol, pretože tam nebol dostatok miesta preňho aj concertino. Miša sa zohol a vzal Oskara na ruky. Schuti sa rozosmial, keď mu Oskar začal oblizovať tvár. Závistlivo som ich sledoval. My sme domáce zvieratá nemohli mať, lebo moja mama trpela alergiou. Kýchala a smrkala zakaždým, keď hladkala psa alebo mačku alebo keď bola dlhšie v ich prítomnosti.

„To nemáte nič na práci?“ oborila sa na nás Oľga a nechala za sebou otvorené dvere. Oľga mala trinásť a jej úlohou bolo dohliadať na povinnosti, ktoré sme my deti museli plniť v našom obytnom dome. Bola to dobrá vedúca, aj keď občas bývala trochu panovačná.

„Zabudla si klopať?“ zakontroval som.

„Nacvičujeme novú skladbu. Chceš ju počuť?“ opýtal sa jej vždy prívetivý Alik.

„To je strata času. Zúri nám tu vojna.“

Oskar zoskočil z Mišovho náručia a skúmal náš príbytok.

„Volá sa to kultúra, Oľga.“ Postavil som sa a začal som hrať. Oľga to možno tak nevidela, no ja som bol presvedčený, že hudba je dôležitá. Prostredníctvom nej sme mohli rozprávať príbehy a udržiavať našu históriu živú.

Oľga si založila ruky vbok. „Dokončili ste požiarnu hliadku na streche?“

„Áno. Pozri sa na ten papier, čo visí vedľa dverí. Poznali sme si príchod aj odchod,“ informoval ju Alik, zatiaľ čo hral melódiu k piesni „Moja slnečnica“.

„Akú úlohu máte na zajtra?“

„Odstrániť adresy,“ odvetil som.

„S Alikom a Ivanom premaľovávame všetky tabule s názvami ulíc nabiele, takisto aj všetky smerové tabule,“ vysvetlil Miša jedným dychom. „Ak sa Nemci dostanú do mesta, nebudú tušiť, kadiaľ majú ísť!“ dodal a ešte to prízvukoval úderom do tamburíny.

Alik začal hrať našu pieseň o slnečníci a všetci traja sme nahlas spustili, „*Slnečnica moja milá, tvoje vlasy zlatisté, zaspievaj mi v tento večer ako vánok na liste.*“

Vtom cez otvorené dvere vošla útla starenka, ktorú deti z nášho domu poznali ako tetušku Veru alebo len jednoducho tetušku. Tetuška bývala v byte nad nami. Po smrti môjho otca mojej mame veľmi pomohla, či už ako priateľka, alebo varovkyňa. Skoro každý deň sa u nás zastavila na návštevu alebo na obed. Mal som tri roky, keď otec zomrel.

Za okamih sa jej útle plecيا hýbali do rytmu a na tvári sa jej objavil úsmev. „Krásne,“ zašepkala. „Neprestávajte.“ Na stôl položila plátennú tašku. Predpokladal som, že v nej má svoj prídel. Potom vystrela ruky. „Zatancuješ si so mnou, Oľga?“

Dievča pokrútilo hlavou. Tetušku Veru to však neodradilo. „Miša?“ Miša položil svoju tamburínu a chytil tetušku za ruky. Teraz, keď sme mali takéto publikum, sme hrali ešte oduševnenejšie. Dokonca aj Oskar si k nám prisadol a vyzeral, že počúva. Predstavoval som si, aké by bolo krásne hrať jedného dňa v sále plnej ľudí. Môj tajný sen bol živiť sa hudbou. Teda, buď to, alebo robiť niečo so psami. Vždy som bol tak trochu nerozhodný.

A vtom stála v otvorených dverách moja matka, unavená, no s úsmevom na tvári. „Mami!“ zvolal som a hral som ďalej. „Ako sa ti páči naša nová pieseň? Poď si s nami zatancovať!“

Zložila ťažké tašky na kuchynský stôl a zasmiala sa. „Jediný tanec, ktorý teraz chcem, je spánok! Dobrý večer, všetkým. Ahoj, Oskar.“ Oskar sa na ňu pozrel a zavrtel chvostom, hoci vedel, že ho nepohladká. Po práci sa mama zvyčajne zastavila v jednom alebo dvoch ob-

chodoch, aby vyzdvihla náš prídel. Musela tak robiť skoro každý deň, pretože väčšina obchodov mala iba jeden druh tovaru: v jednom dostala chlieb, v druhom maslo a syr, v ďalšom malý kúsok mäsa. Drahocenné hodiny, ktoré mohla stráviť spánkom alebo so mnou, prestála v dlhých radoch. Tak si to vyžadovala vojna, no mama bola silná a mala len pár rokov po tridsiatke. Našťastie, teraz, keď sme nemali školu, som jej pomohol vystáť niektoré rady na jedlo sám.

Zadával som sa na svojich priateľov, mamu, náš útulný byt, na všetko, čo tvorilo môj malý svet, a usmial som sa. Vstal som zo stoličky a snažil som sa tú radosť, ktorá ma naplňovala, vniesť do svojej hry na concertine.

„Ivan,“ oslovila ma mama, „páči sa mi tá nová pieseň a...“ Zastala uprostred vety a náhle otočila hlavu nabok. Rozbehla sa k oknám v prednej časti bytu, čo najviac vystrčila hlavu z okna a dívala sa na oblohu. Prestal som hrať a vtedy som to tiež začul. Tichý neprerušovaný zvuk bombardérov, ktorý postupne silnel. Tóny z Alikovej concertiny stíchli, tetuška s Mišom už netancovali. Oľga skamenela, Oskar utiekol k jej nohám.

„Nemci,“ zašepkal som a ponáhľal som sa k oknu. Natiahol som sa, či zazriem lietadlá.

„Áno,“ odvetila mama, „no niečo je inak.“ Vtedy sa ako na povel zvuk prichádzajúcich bombardérov zdvojnásobil. Sirény, umiestnené takmer na každej ulici v Leningrade, sa rozozvučali výstražným signálom. Otočil som sa a zbadal som, ako sa môj strach zračí na vydesených tvárach mojich priateľov.

„Alik,“ skríkol som, „kde je vaša mama?“

„V práci,“ odvetil ako bez dychu.

„Idem domov!“ zvolala Oľga a vybehla cez otvorené vchodové dvere s Oskarom za päťami.

Moja mama sa ujala velenia. „Ivan, pomôž mi dať na okná plachty. Tetuška, vezmi Mišu a Alika a chodte do spálne. V šatníku sú stoličky. Počkajte tam na nás.“ Tetuška rozpažila ruky a zaviedla dvoch bratov do šatníka, ktorý sme predtým pripravili presne na takýto núdzový prípad.

Znovu som sa vyklonil z okna. Obloha bola zatemnená minimálne desiatkou nízko lietajúcich strojov, ktoré sa nás chystali zbombardovať. Zvuk lietadiel sa strojnásobil, sirény neprestajne hučali.

„Ivan!“ skríkla mama. „Pomôž mi!“ Vytiahla jednu z veľkých drevených dosiek, ktoré sme mali pripravené na zakrytie okien v prípade, že by došlo k vzdušnému útoku, a chcela ju nasadiť do držiakov, čo sme prirobili na okná. Chytil som bližší koniec dosky a za pár sekúnd sa nám ju podarilo dostať na miesto. Bombardéry vonku už teraz skutočne burácali. Bolo to, akoby priamo nad nami, pod nami, skrátka všade okolo nás zúril šialene hlučný hurikán, ktorý nás chce zničiť.

Vo chvíli, keď sme zdvihli druhú dosku, neďaleko dopadla bomba. „Rýchlo, mama!“ skríkol som, keď sme sa pokúšali upevniť dosku do držiakov. Udrela ďalšia bomba a náš dom sa zatriasol. Len niekoľko sekúnd po tom, čo sa nám konečne podarilo nasadiť na okno druhú dosku, sme obaja padli na zem.

Mama rýchlo vyskočila, schmatla ma za ruku a utekala so mnou do spálne. Tlaková vlna nás vtlačila do šatníka, kde sme pristáli v náručí Alik a Mišu. Zviezol som sa dole a sadol si na podlahu. Mama si sadla na stoličku vedľa Alik a ochranársky mu ovinula ruku okolo pliec. Tetuška sa potichu modlila staré ruské pravoslávne modlitby. V šatníku bola tma, ale rozoznal som všetkých. No potom mi mama prikázala, aby som zavrel úplne, a vtedy sa naokolo rozprestrela čiernočierna temnota.

Bomby dopadali tak rýchlo po sebe, že po nejakej šiestej-siedmej som stratil prehľad o ich počte. Miša začal vzlykať. V tme som sa oprel o mamine nohy. Budova sa chvela, mal som pocit, že mi z pľúc uniká všetok vzduch, a v ušiach som cítil bolesť. Vtom jedna bomba udrela tak silno, že som bol presvedčený, že dopadla na náš dom. Moji priatelia na mňa popadali a vyrazili mi dych. Chcel som kričať: „Vstaňte zo mňa! Vstaňte zo mňa!“, no z úst mi nevyšiel žiaden zvuk. Nič som nevidel. Nemohol som sa pohnúť.

„Je niekto zranený?“ opýtal sa znepokojený hlas mojej matky. Ktosi, kto ležal na mne, sa konečne postavil. Cítil som, ako sa mi do pľúc vracia vzduch.

„Alik,“ počul som mamu, „si v poriadku?“

„Áno,“ odvetil Alik mdlo.

„Miša?“

„Hej,“ ozval sa Miša a bolo počuť, že mu je do plaču. Uvoľnila sa zo mňa ďalšia ťarcha.

„Tetuška?“

„Tu som!“ zvolala priam veselo tetuška, ktorá sa zo mňa pozviechala ako posledná.

„Ivan?“ spýtala sa mama tichým bojazlivým hlasom, keď ma chytila za plece a obrátila ma.

„Som v poriadku,“ odvetil som mdlo a rozkašlal som sa z prachu, ktorý som mal na ústach a ktorý som práve vdýchol.

„Sadni si.“ Pomohla mi na stoličku vedľa nej a privinula si ma. Zvuk bômb bol teraz trochu vzdialenejší. Lietadlá zrejme pozhadzovali celú dávku výbušnín určených pre nás a presunuli sa ďalej do mesta, aby zničili aj ďalšie budovy.

„Neotvoríme dvere, mami?“ spýtal som sa. Zúfalo som túžil aspoň po kúsočku svetla. Okná v spálni boli malé a nachádzali sa na druhej strane izby, no neboli zakryté. Mama zaváhala.

„Iba na štrbinu,“ odvetila a nahmatala v tme kľučku. Keď do šatníka prenikol pásik svetla, trošku som sa upokojil. Už som necítil taký hrozný strach. Videl som Mišu, ako skleslo sedí na stoličke, oči má doširoka otvorené a cicia si palec.

Do nosa mi udel ostrý, kyslastý zápach. „Čo je to?“ spýtal som sa viac-menej sám pre seba. V tej chvíli som si uvedomil, že Miša sa práve pocikal do nohavíc. Nik neodpovedal.

„Kde teraz podľa vás sú?“ Alik znel vydesene.

„Neviem,“ odvetila mama potichu.

„Vrátia sa?“ chcel vedieť Miša a ani sa nenamáhal vytiahnuť si palec z úst.

„Myslím si, že nadnes už skončili,“ uisťovala nás tetuška, asi aby nám pozdvihla náladu. „O chvíľu sa zotmie a za tmy nebudú vedieť dobre cieľiť.“

„Môžem sa ísť pozrieť, mami?“

„Nie. Počkáme pätnásť minút od poslednej bomby. Keď nebudeme počuť žiadne lietadlá, vyjdeme.“ Zvuk sirén neustával, ale ozýval sa už z iných častí mesta. Mal som klaustrofobické pocity a potil som sa. Nezdalo sa mi, že v šatníku je dosť kyslíka pre piatich ľudí.

„Pozrite sa na to z lepšej stránky,“ ozval sa Alik po chvíli ticha. Čakal som, čo povie; nevedel som si predstaviť, čo môže byť dobré na nemeckom bombardovaní. „Oľga šla domov.“ To ma rozosmialo a takisto aj ostatných. Keby bol v šatníku ešte jeden človek, bolo by to neznesiteľné. Aj keby s Oľgou bol môj obľúbený pes. Odrazu som sa už necítil tak zle. *Takto sa asi cítia vojaci*, pomyslel som si a zaplavila ma hrdosť a úľava, že som z bombardovania vyviazol živý a zdravý.

Po pätnástich minútach nám mama dovolila vyjsť zo šatníka. Vyzerali sme ako duchovia – od hlavy po päty nás pokrýval jemný prach, ktorý na nás napadal z prasklín, čo vznikli v stene a v strope pri bombardovaní.

„To nič, Miša,“ prihovorila sa mu mama nežne. „Postarám sa o to.“

„Myslíte, že môj byt ešte stojí?“ prehodila tetuška a nútene sa zasmiala.

„Ivan, čo keby si šiel tetušku odprevadiť hore do jej bytu?“ obrátila sa na mňa mama. „Skontroluj, či je tam všetko v poriadku. Ja pôjdem o chvíľu von a pozriem sa, ako je na tom náš dom.“

Súhlasil som, že tetušku odprevadím, no ešte predtým som si všimol, ako mama mapuje našu obývačku, dvíha

zo zeme malú zarámovanú fotografiu môjho otca a dáva ju späť na miesto. „Sklo sa rozbilo,“ zašepkala smutne.

„Naše concertiny!“ zvolal som. Zabudol som, že zostali ležať len tak, nechránené.

Alik zdvihol svoju concertinu a opatrne z nej striasol tenkú vrstvu sivého prachu. „Hádam budú v poriadku. Nevidím na ne poriadne.“ Na oknách boli stále drevené kryty, čo prispievalo k pochmúrnej atmosfére nášho inokedy veselého domova.

Tetuška stála pred krivo visiacim zrkadlom, oprašovala si z pliec a vlasov prach a uväzovala si na hlavu malú modrú šatku. Ruky sa jej triasli. S Alikom sme zložili z okien drevené kryty a vpustili dnu mátožné zadymené svetlo. Mama namočila handru a šla do šatníka upratať po Mišovi. Za normálnych okolností by sme si s Alikom Mišu za túto nehodu neúprosne doberali. V tú noc sme však predstierali, že Miša na svojich nohavičiach žiadnu mokrú škvrnu nemá.

„Tak čo, chlapi? Ste pripravení odprevadiť ma domov?“ spýtala sa tetuška a vzala si zo stola tašku. Jediné, čo som skutočne chcel, bolo predstierať, že sa nič nestalo a že všetko je ako zvyčajne. Jednoducho som len túžil byť s mamou doma v našom bytíku a pri večeri jej rozprávať, aký som mal deň.

Díval som sa, ako Alik vkladá concertinu do puzdra a ako si Miša utiera tamburínu do trička. Vtom som začul ďalšie lietadlá. „Mama!“ skríkol som. „Vracajú sa!“

„Rýchlo do šatníka,“ zvreskla. „Všetci!“ Ihneď sme sa rozbehli k nášmu stiesnenému útočisku. Nebolo času znova zakryť okná. Sirény sa rozhučali, len čo sme zatvorili dvere.

V tesnom priestore nás to hádzalo sem a tam, akoby sme boli v aute, ktoré sústavne naráža do jedného stromu za druhým. V ten deň do Leningradu dorazila vojna.

2

Tetuška Vera odomkla dvere do svojho bytu. Dvierka kuchynskej linky boli otvorené a na dlážke ležalo niekoľko rozbitých pohárov. Knihy povypadávali z políc. Každý kút pokrýval bielosivý prach. Podobná skaza ako u nás, no tetuška to mala horšie, pretože jej byt bol preplnený nábytkom, soškami zvierat, veľkou klieťou pre vtáky a obrovským množstvom kníh. Vyzeralo to, akoby ktosi všetky jej veci premiešal vo veľkom pohári a potom ich z neho vyhodil ako v hre v kocky.

„Božemôj,“ vzdychla si. Otvorila dvere dokorán a vošla dnu. Alik, Miša a ja sme sa rozhliadali po tom neporiadku.

„Pozrite tam,“ ukázal som do horného rohu obývačky. V stope sa škerila diera, cez ktorú bolo vidieť tmavnúcu

oblohu. No ak tetuška mohla vidieť oblohu, tak potom väčšina stropu v byte nad ňou musela byť fuč. Nad ňou bol totiž už vrchný byt. „Strecha!“ došlo mi. „Čo naše požiarné hliadky?“ Všetci chlapci z domu vo veku medzi desať až štrnásť mali za úlohu hliadkovať na streche po každej nepriateľskej akcii. „Tetuška, čo keby si počkala u nás?“

Tetuška prikývla. „Dúfam, že nebude pršať,“ utrúsila a pokúsila sa o úsmev. Ešte raz sa pozrela na dieru v strope a potom vyšla za nami na chodbu a zavrela dvere do svojho bytu. „Choďte, chlapci, no buďte opatrní.“

Keď sme prišli hore, bolo tam už päť ľudí. V rukách držali veľké kliešte s viac ako metrovými rúčkami, ktoré sa používali na zbieranie zápalných bômb. Účelom týchto bômb bolo spôsobiť požiar. Boli veľké a hrubé asi ako moja ruka od zápästia po lakeť. Nemci ich zhadzovali tisíce súčasne s klasickými bombami pri náletoch na mestá. Takže aj keď minuli hlavný cieľ, mali istotu, že za sebou zanechali nespočetné množstvo požiarov.

Plamene už začínali oblizovať strechu budovy na druhej strane ulice. V duchu som ďakoval, že nášmu domu sa to vyhlo, a zároveň som sa cítil za takéto sebecké myšlienky previnilo. Odtrhol som zrak od horiaceho domu a bol som odhodlaný ako nikdy predtým brániť naše domovy, naše mesto, svojich kamarátov a ich rodiny.

My chlapci sme mali dve úlohy: hľadať zápalné bomby pre tých, čo mali kliešte, a zaobstarať im vedrá s pieskom a vodou, do ktorých mohli bomby vložiť. Strecha nášho domu bola rovná, vďaka čomu sa hľadali ľahšie. Stále však

bolo veľa miest, kde sa dali ľahko prehliadnuť, ako v kominových hlavách či vetracích šachtách.

Zbadal som Oľgu. Na tmavých vlasoch mala ledabolo nasadenú kovovú prilbu. „Oľga, čo treba robiť?“ zavolať som na ňu.

„Chodte tamto.“ Ukázala na severozápadný roh nášho domu. „Dozrite na to, aby boli vedrá s pieskom a vodou plné. Potom hľadajte zápalné bomby. Začnite od stredu strechy.“ V takýchto chvíľach som bol rád, že je Oľga našou vedúcou.

Utekali sme, kam nám ukázala Oľga, no zistili sme, že dvaja chalani z prízemia už naplnili všetky vedrá a nádoby. „Skôr než sa pustíme do hľadania bômb, pohľadajme tú dieru v streche nad tetuškiným bytom,“ navrhol som. „Nech cez ňu niekto nespadne.“ Nahé žiarovky na stĺpoch osvetľovali iba tri rohy bytového domu a veľa miest zostalo v tme.

„Aha!“ zakričal niekto blízko nás. „Jednu som našiel!“

„Dočiahneš ju?“ ozval sa ďalší. „Horí?“

„Ešte nie.“ Napravo od nás sme zaznamenali zvýšený pohyb. Začuli sme narážať kov o kov. Vedeli sme, že niekto sa snaží veľkými kliešťami uchopiť bombu a veľmi opatrne ju preniesť do najbližšieho vedra s pieskom. Počul som, že niekedy aj tlak kliešťov mohol spôsobiť, že zápalná bomba sa vznietila. Akí len boli tí ľudia odvážni! Keď som na to čo i len pomyslel, po chrbte mi prechádzal mráz.

S rozrastajúcim sa ohňom na horiacej budove sa svetelné podmienky zlepšovali. Teraz tam bol dostatok svetla, aby som sa mohol zorientovať a nájsť poškodenie strechy

nad tetuškiným bytom. Z kraja strechy na nás zízala surovo vyzerajúca diera veľkosti postele. Nečudo, že tetuška videla oblohu už od dverí.

Práve som hľadal Oľgu, aby som jej povedal o diere, keď sa ozval taký silný výbuch, že sme všetci nadskočili. Vzápätí na juhu a východe vyšľahli najväčšie plamene, aké som v živote videl. Hľadel som na ne ako obarený.

„To je Kirov?“ spýtal sa Alik a pozrel sa na mňa so strachom v očiach. Pokrútil som hlavou. Horelo síce blízko fabriky mojej matky, no nebol to Kirov. Jeho polohu som dobre poznal.

„Och,“ vyšlo zo mňa, keď to nad nami opäť zadunelo a do vzduchu vystúpili vysokánske plamene obohnané čiernym dymom. „To je Badajev! Horia sklady s potravinami!“

„Och, nie,“ zašepkal Alik. V badajevských skladoch sa uchovávali skoro všetky potravinové zásoby Leningradu – múka, cukor, mäso, masť. Keby zhoreli, pomreli by sme v meste od hladu.

„Podme!“ skríkol som a utekal som k dverám vedúcim na schodisko. „Musíme pomôcť!“

3

Keď sme leteli dole, skoro sme zrazili moju mamu, ktorá sa vracala domov. „Kam idete?“ Pritisla sa k stene, zrejme neverila, že sa nám podarí zabrzdiť.

„Horí Badajev,“ odvetil som udychčane a letel som ďalej dole schodmi.

„Ivan!“ Zastal som. V tej chvíli som si naozaj nebol istý, čo spravím, keď mi zakáže ísť. Po otcovej smrti ma učila, ako byť silný a nezávislý tak, že ma nechala brať na seba riziko. Ale všetko malo svoje hranice. „Rob presne to, čo ti ľudia v Badajeve povedia. Keď budeš môcť, pomôž. Keď ti povedia, že máš ísť domov, okamžite sa vráť.“

„Povieš pani Bukovovej, že Alik a Miša šli so mnou?“ zavola som na ňu zdola. Bol som vďačný, že ma chápe.

„Samozrejme. Ale nezabudnite na zákaz vychádzania,“ varovala nás cez zábradlie, keď sme zišli dolu. „Ak nebudete doma do desiatej, môžu vás zatknúť. A hlavne buďte opatrní a dávajte pozor!“

„Sľubujem,“ zavolať som ešte, keď sme sa potkávajúci rútili z vchodovej brány. Na našej ulici ostali aspoň dva krátery po bombe. Zasiadnutý cement bol rozmetaný na tisíc kúskov, ktoré sa teraz nachádzali na autách, dodávkach a pouličných lampách. Na chodníku vľavo stála veľká hromada trosiek. Ulica bola plná rýchlo sa pohybujúcich ľudí poháňaných panikou a strachom.

„Toto je zlé,“ zašepkal Alik a pozrel na mňa.

„Áno, ale ešte horšie je, že nám horia potraviny. Podme.“ Rozbehli sme sa na východ. Zvyšok našej ulice Riazanský prospekt vyzeral ešte horšie ako náš blok. Z výkladov, bytov a striech šľahali plamene. Alik spadol cez kus betónu a ja som sa dva razy pošmykol na vode zo striekajúceho potrubia. Museli sme prejsť ešte tri bloky, aby sme sa dostali na Moskovský prospekt, jednu z hlavných ulíc v Leningrade, ktorá viedla na sever a na juh. Potom sme potrebovali odbočiť vpravo, čo bolo asi jeden a pol kilometra od badajevských skladov. Komplex drevených budov, v ktorých sa skladovali naše drahocenné potraviny, bol rozložený na pozemku veľkom tristošesťdesiat árov. Bolo nepravdepodobné, že všetky z nich zasiahli bomby alebo zápalné bomby, ale požiar sa šírila rýchlo.

„Čo teraz?“ spýtal sa ma Alik, keď sme dorazili na Moskovský prospekt. Porozhliadol som sa po oboch stranách ulice. Na ceste ležalo auto prevrátené na bok ako zastre-

lené zviera. Sirény sa striedavo zapínali a vypínali. Stĺp dymu, ktorý stúpал z Badajeva, sa zdal ešte väčší ako predtým. No jednou vecou som si bol istý – že nič z tých hrozných vecí, čo sme zažili a videli, ma neodradí.

„Pozrite sa! Čo je to?“ zvolal som a ukázal som napravo. Na mliekarenskom voze so zapriahnutým koňom stál vysoký muž so sivou bradou. V jednej ruke držal opraty a druhou divoko gestikuloval. Niečo kričal, zatiaľ čo niekoľko mužov nastupovalo do zadnej časti jeho voza. Kôň sa pohol smerom k nám a vtedy sme konečne počuli, čo hovorí.

„Statoční Leningradčania! Podťe a zachráňte Badajev! Pridajte sa hneď teraz, inak umrieme od hladu!“ Nepotrebovali sme viac nabádať a rýchlo sme bežali k nemu. Muži, ktorí už boli vo voze, nás chytili za ruky a pomohli nám preliezť cez bočnú stranu do voza. V minúte bol voz plný mužov, medzi ktorými bolo aj niekoľko chlapcov. Keď vodič videl, že vo voze už niet miesta, prestal zvolávať dobrovoľníkov a sadol si. Ďalšia desiatka mužov utekala popri voze. Vodič popchol chudého hrbatého koňa. Kôň sa rozbehol a napriek nákladu vyzeral, že je rovnako ako my odhodlaný čo najrýchlejšie doraziť na miesto určenia.

Orientačným bodom nám bol stĺp ohňa a dymu. Keď sme prešli cez rieku a dostali sa do priemyselnej časti mesta, akoby sme sa ocitli v pekle. Všade boli ľudia, autá, hasičské vozy a všetci mierili ku skladom. Musel som uznať, aj keď nerád, že vône prichádzajúce z Badajeva boli fantastické! Bola to zmes horiaceho dreva, skaramelizovaného cukru, pečeného mäsa a roztopeného masla.

Kazili to však občasné závaný štíplavého dymu a jemný čierny popol, ktorý na nás dopadal.

Prešli sme zákrutu a ocitli sme sa pred hlavným vchodom do Badajeva. Obrovská brána bola otvorená doko-rán. Vodič zastavil svojho zadychčaného koňa a zreval „Podme, chlapi!“ Zoskočil z voza, uviazal opraty o naj-bližší strom a rozbehol sa k vstupnej bráne. Bez váhania sme ho nasledovali. Na mieste už bolo nespočetné množ-stvo mužov s hadicami, vedrami či lopatami a všetci sa ponáhľali bojovať s požiarom.

Drevené budovy, v ktorých boli uskladnené potraviny, boli spojené úzkymi cestami a chodníkmi. Vyzeralo to, že najväčší požiar bol v zadnej časti komplexu. Plamene tam šľahali vysoko ako veže. Náš vodič sa ponáhľal k chlapovi, ktorý dával pokyny skupinke hasiacich mužov blízko nás. Po chvíli rozhovoru sa otočil k nám a zvolal: „Tí, čo máte menej ako šesťnásť rokov, zostanete tu a pomôžete tejto skupine. Zvyšok pôjde so mnou.“

Alik, Miša, ďalší dvaja chlapci a ja sme sa postavili ku skupinke hasiacich mužov a čakali sme na ďalšie pokyny. Robustný chlap, ktorý skupinku viedol, sa usiloval prekričať zvuk sirén a zmätku naokolo. „Vidíte tamtú kôľnu? Chodte si odtiaľ vziať nejaké lopaty. Nahádzte čo najviac hliny na všetok tlejúci popol, ktorý nájdete v tamtej zóne.“ Mávol rukou smerom k otvorenému priestranstvu medzi dvoma naj-bližšími budovami. Rukávom si z tváre zotrel prach zmie-šaný s potom a otočil sa, aby dal inštrukcie ďalšej skupine.

V malom sklade s náradím, ktorého zadná časť susedi-la s bezpečnostným plotom areálu, zostali už len tri lopaty

a dvoje hrablí. Dvaja starší chalani, ktorí prišli ako prví, si vzali dve lopaty, takže nám zostala jedna lopata a dvoje hrablí.

„Ty si najsilnejší,“ usúdil Alik a podal mi lopatu. „Ale aj hrable poslúžia. Poďme na to.“

Rýchlo nám došlo, že uhlíky a kúsky popadaných horiacich trosiek predstavovali veľké nebezpečenstvo. Nie pre nás, ale pre okolité budovy. Boli ako zápalné bomby, ktoré Nemci zhadzovali pri útoku, ibaže boli oveľa menšie a neprestávali padať. Zem bola pokrytá napoly uschnutou trávou a hlinou. Hasil som tlejúci popol tak, že som po ňom búchal chrptom lopaty alebo som naň sypal hlinu. Neraz sa stalo, že uhlíky, ktoré dopadli na územie, čo sme mali na starosti, sa vznietili. Po hodine práce som sa konečne prvý raz zastavil, aby som sa vydýchal. Alik a Miša urobili to isté. O hodinu a pol neskôr, keď sme už boli celí od sadzí, spotení a vyčerpaní, som svojim priateľom pokynul, aby ma nasledovali. Šli sme do kôlne s náradím. Cítili sme sa trochu previnilo, no potrebovali sme si oddýchnuť.

„Som veľmi smädný,“ vyhrkol Miša.

„Pred odchodom zoženieme nejakú vodu,“ ubezpečil som ho.

„Koľko je hodín?“ spýtal sa Alik a vyzeral znepokojene. „Nesmieme zabudnúť na zákaz vychádzania.“

Vtom som vonku začul nejaké nahnevané hlasy a prstom na ústach som Mišovi a Alikovi naznačil, aby boli ticho. Sedel som najbližšie k vchodu. Keď som začul hlasy, prisunul som sa k poodchýleným dverám ešte viac a načúval som.

„Je mi jedno, čo hovorí šéf,“ zahrmel mužský hlas. „Nevrátim sa tam.“

„Prečo by si mal? Nič tam neostalo,“ súhlasil jeho priateľ. „Čo čakal? Že napochoduješ rovno do plameňov, aby si zachránil jedno smiešne vrečko múky?“

„Presne!“ rozohnil sa prvý muž. „Ale žiadna múka nie je. Ani cukor, ani... nič. Všetko zhorelo. Všetko.“

„Nieže to niekomu povieš!“ varoval ho jeho priateľ.

„Prečo nie? Veď celé mesto vidí, že horia sklady s potravinami.“

„Viem, ale pravdepodobne si myslia, že jedlo je aj niekde inde. Keby vedeli, že zásob je maximálne na týždeň, na dva, vypukli by nepokoje.“

Obzrel som sa na Mišu a Aliku, aby som zistil, koľko z rozhovoru tých mužov počuli. Znepokojený výraz na ich tvári prezrádza, že všetko.

„Tak nech sú nepokoje! Možnože aspoň tí idioti, ktorým napadlo skladovať *všetky* potraviny v meste na *jednom* mieste v *drevených* budovách, dostanú, čo si zaslúžia.

„Tí nikdy nedostanú, čo im patrí.“

Muži na okamih stíchli.

„Vypadnime odtiaľto“

„Nemôžeme len tak odísť.“

„Prečo nie? Toto nemá význam. Ráno tu nebude celá ani jedna budova.“

„Už teraz ledva nejaká stojí.“ Z ich hlasov bolo cítiť úzkosť. „Ale kde budeme pracovať? A čo budeme jesť?“

„Videl som vedúceho skladu sedem, ako do auta nakladá plné vrecia niečoho tesne predtým, ako tam vypukol požiar.“

„Tak ho poďme nájsť. Čokoľvek odtiaľ odniesol, bude mať čoskoro cenu zlata.“

„Nedovolíam, aby moje deti hladovali, zatiaľ čo on bude zarábať majetok! Poďme. Viem, kde ten chlap býva.“ To bolo posledné, čo som z ich rozhovoru počul. Nepočkali sme ani pol minúty, kým sme vyšli z kôlne. Teplo sa znásobovalo a všetci sme z toho začínali byť trochu nervózni.

Keď sme sa vynorili nazad do hluku, chaosu a nebezpečenstva, díval som sa na celú tú scénu inými očami. „Pozrite!“ skríkol som a ukázal som na strechu neďalekej budovy, ktorú počas našej krátkej neprítomnosti zachvátil požiar. Tá chvíľa, keď som tam ticho stál a díval sa na ten výjav, sa mi navždy vryla do pamäti. Tí muži sa mohli snažiť, ako chceli, ale svoju bitku už prehrali. Potravinové sklady boli v plameňoch a nik to nemohol zastaviť a zabrániť tomu, aby všetky do jedného zhoreli do tla. Muži, ktorých rozhovor sme si vypočuli v kôlni, mali pravdu. Naše mesto práve začínalo bojovať o prežitie. A my s ním.

4

Keď sme sa s Alikom a Mišom vrátili domov z Badajeva – špinaví, spotení a vyčerpaní – zákaz vychádzania platil už viac ako hodinu. Naše mamy a tetuška na nás čakali v našom byte. Keď som otvoril vchodové dvere, všetky tri sa ustrašene otočili k nám.

„Bolo načas!“ spustila pani Bukovová. Prihrnula sa k svojim synom a chytila Aliku za ľavé ucho. „Chcete ma zabiť? Najprv bombardovanie a teraz toto?“ Chrbtom ruky plesla Mišu po pleci a pokračovala vo svojom výstupe. „Pre toto pracujem? Aby si moji synovia nevážili ani mňa, ani moje pravidlá? Mohla som teraz spať, ale nie, čakám tu, aby som sa dozvedela, či sú moji synovia živí alebo mŕtvi!“ Stíchla len natolko, aby sa nadýchla, a presunula pozornosť na mňa.

„A ty, Ivan Savičev, nazdávala som sa, že máš viac rozumu. Ako si si mohol myslieť, že traja chlapci budú nejako nápomocní pri takom veľkom požiari? Tak som sa bála, že som z toho skoro ochorela.“

„Ale my sme pomohli! My...“ No pani Bukovová, ktorá si nikdy nedržala jazyk na uzde, ma nenechala dokončiť. Namiesto toho pokračovala vo svojom kritickom výstupe, ktorý ukončila výkrikom: „A teraz domov! Mašírujte!“ Schmatla svojich synov vzadu za goliere ako mačka svoje mačiatka a postrkujúc a ťahajúc ich vyviedla z nášho bytu. Dokonca aj po tom, čo za sebou zabuchli dvere, sme z vedľajšieho bytu počuli tlmené karhanie.

Otočil som sa k mame, ktorá sa na mňa uprene dívala. „Kázala som ti, aby si bol doma o desiatej,“ vyhlásila prísne.

„Áno, mami, viem. Ale nedalo sa.“ Moja mama a pani Bukovová sa od seba líšili ako deň a noc. Zatiaľ čo mama mojich kamarátov kričala, nadávala a rozdávala bucháty po chrbtoch, moja mama ma trestala sklamaním, že som nesplnil jej očakávania. Takmer som si prial, aby na mňa tiež nakričala.

„Prečo sa nedalo?“

„Badajev je veľmi ďaleko...“

„Viem, kde je Badajev.“

„... a šli sme domov celý čas peši a potme.“

„Zákaz vychádzania je vážna vec, Ivan. Každého, kto ho poruší, môžu zavrieť. Dokonca aj deti.“

„Viem,“ zamumlal som.

„Pre Aliku a Mišu si vzor. Ak sa nebudeš správať zodpovedne, nebudú sa ani oni. Videl si pani Bukovovú. Nesta-

čí, že jej muž je na fronte? Potrebuje ešte pridávať ďalšie starosti a báť sa o bezpečnosť svojich detí?“

„Nie, mami.“

„Veľmi si ma sklamal. Už máš dosť rokov, myslela som si, že si sa už poučil. A nie, že budeš dookola opakovať tie isté chyby.“

Hľadel som dolu na svoje otlčené topánky. Nerád som mamu sklamal. Väčšinou som sa ju snažil rozosmiať, ale po tých hrozných veciach, ktoré sme videli, mi neprichádzal na um jediný vtip. Ak to nešlo so smiechom, moja ďalšia taktika bola, že som zmenil tému.

„Vidím, že tetuška ešte nespí. Mohol by som ju odprevadiť hore a dozrieť na to, že bude v noci v bezpečí? Videli sme, že má dieru v strope, a...“

„Tetuška nateraz zostane u nás.“

Tetuška sa krátko usmiala a obrátila pohľad na mamu.

„To je dobre,“ súhlasil som. „Tak jej pomôžem vziať z bytu nejaké veci?“ Pozrel som sa na ne v nádeji, že týmto sa môj trest skončí.

„To sme my tri robili, kým sme na vás čakali,“ odvetila mama prísne. Z tónu jej hlasu som však vycítil, že jej hnev už nepotrvá dlho.

„Prepáč, mami. Už sa to nebude opakovať.“ Mama si sadla na jednu zo štyroch kuchynských stoličiek a vtedy som si všimol, aká bola ustatá a napätá. A zrejme bola ešte stále otrasená z bombardovania, ktoré sme zažili.

„Spravím čaj?“ navrhla tetuška, vzala čajník a šla s ním k drezu. Mama súhlasne prikývla a unavene sa usmiala. „Ozaj, Ivan, kým zovrie voda, potrebujem, aby si šiel so

mnou hore. Musíš mi pomôcť ešte s jednou vecou. O chvíľu sme späť, Elena,“ uistila mamu a položila čajník na plameň masívneho sporáka. Šli sme do tetuškinho bytu, ktorý sa nachádzal nad nami. Keď tetuška zažala svetlo, zbadal som, že väčšina neporiadku, ktorý ostal po bombardovaní, bola uprataná. Tetuška zatvorila dvere a otočila sa ku mne.

„Ivan, musím s tebou hovoriť.“ Na tvári mala vážny výraz. Znervóznel som. „Máš dvanásť, skoro trinásť, a budem sa s tebou rozprávať otvorene, akoby si bol dospelý.“ Prikývol som. „Všetko, čo ti teraz poviem, musí ostať medzi nami. Rozumieš?“

„Áno, tetuška.“

Zhlboka sa nadýchla a rýchlym pohľadom prebehla svoj preplnený byt. „Naše životy sa teraz zmenia.“

„Čo tým myslíš?“ Bol som si takmer istý, že mi bude dohovárať, aby som poslúchal mamu. Toto ma prekvapilo.

„Leningrad obklúčili Nemci. Momentálne už neexistuje žiadna cesta do mesta ani z mesta. Chápeš, Ivan? *Nikto a nič sa nemôže dostať dnu ani von.* Sklady s potravinami zhoreli. Máme prídely potravín na dva a pol mesiaca. Je to vážne.“ Jej slová ma vydesili. „Zažila som revolúciu v tisícdeväťstosedemnástom,“ pokračovala. „Boli to časy, keď vláda prevzala kontrolu nad všetkými farmami a priemyslom v krajine.“ Zdalo sa, že sú to pre ňu bolestné spomienky, tvár mala bledú a strnulú. „Prežila som vďaka tomu, že mi niekto povedal, čo sa teraz chystám prezradiť tebe. Sadni si.“ Odsunul som kuchynskú stoličku a nespúšťal som z nej oči. „Pozri sa okolo seba. Čo vidíš?“ Bol som zmätený. Nevedel som, čo odvetiť.

„Tak?“ posmeľovala ma.

„Ja...vidím veľa nábytku. Priveľa! A obrazy na stenách, niekoľko koberčiekov. Vtáčiu klietku na okne a sporák.“

„Čo ešte?“

„Neviem – skrinky máš plné tanierov a pohárov. Je tu stôl, tri stoličky, gauč a pohodlné kreslo, v ktorom si rada čítaš. Knihy, lampy. Je tu veľmi málo miesta na pohyb.“ Pri pohľade na ňu mi bolo jasné, že som vôbec nepochopil, čo sa mi snaží povedať.

„Prežila som vďaka tomu, že som sa pripravila na najhoršie.“ Iba som prikývol, lebo som si na nič múdre nespomenul. „Ty vidíš izbu, obyčajnú izbu. Teraz ti ukážem, čo nevidíš. Môže nám to zachrániť život. Ak sa mi niečo stane, musíš ďalej používať to, čo ostane.“

„Tetuška, desíš ma.“

„Nemôžeš si dovoliť byť vystrašený, Ivan. Odteraz svoju pozornosť zameraj na prežitie.“ Drobná tetuška Vera pristúpila k elegantnej vtácej klietke pri okne. Klietka mala už od nepamäti pokazené dvierka, pretože tetuška neuznávala chovanie vtákov v zajatí. Namiesto toho tam pestovala malú izbovú rastlinu. Spodný rám klietky bol asi desať centimetrov široký, vyrobený z jednoduchého vrúbkovaného kovu. „Pod' sem. Sleduj ma,“ prikázala mi tetuška.

Na mieste, kde boli predtým upevnené dvierka, sa nachádzal malý okrúhly výčnelok, ktorý pripomínal gombík. Po stlačení sa spodný rám klietky posunul približne dvadsať centimetrov doprava a odhalil asi desaťcentimetrový priestor pod podlahou klietky. Tetuška sa načiahla dovnútra a vytiahla pištoľ. Zalapal som po dychu.

„Je skutočná?“

„Veľmi skutočná.“ Podala mi ju. „Guľky sú vo vrecku vzadu.“ Znova sa načiahla, zo spodku kľetky vytiahla zaťahovacie vrecko z čiernej látky veľké asi ako kocka mydla a položila ho na stôl. Onemel som od úžasu. Bol som úplne ohromený.

„Vieš používať zbraň?“

„Málo,“ odvetil som. V letnom chlapčenskom tábore sme párkrát trénovali s puškou.

„Nepriateľ je pred bránami, Ivan. Pamätaj si, že zbraň musí slúžiť iba na ochranu tvojej rodiny a tvojich milovaných. Za iných okolností ju nechaj na pokoji. Teraz...“ Krátko sa poobzerala. „Stôl. Pomôž mi prevrátiť ho na bok.“

Po tom, čo som videl, ma už táto požiadavka neprekvapila. Rýchlo som položil zbraň s guľkami na gauč a pomohol som jej zvaliť drevený konferenčný stolík na bok. Tetuška vytiahla zo zásuvky príborový nôž.

„Vidíš tieto podložky prilepené naspodku nôh?“ Prikývol som. Nešlo mi do hlavy, že moja suseda, toto drobné žieňa, v sebe skrýva stránku, ktorú by som si nepredstavoval ani v najdivokejšom sne. Tetuška odlepila z jednej nohy drevenú podložku. Ukázalo sa, že je dutá. Vložila dnu ukazovák a opatrne vytiahla tučnú rolku bankoviek.

„Ruble! Koľko je tam peňazí?“ hľadel som na ňu s úžasom. Široko sa usmiala.

„Ak som sa počas revolúcie, keď zvrhli cára, niečo naučila, tak potom nespoliehať sa v zmätku vojny na ľudí pri moci. Musíš prevziať zodpovednosť za seba a svoju rodi-

nu. Vo zvyšných troch nohách je to isté.“ Vstala a veselo sa zasmiala. „Vtedy sme sa všetci stali držgrošmi.“

„Držgrošmi?“

„Keď raz prežiješ časy nedostatku jedla, stane sa z teba škrečok. Zhromažďuješ potraviny, ktoré ti pomôžu prežiť zlé časy. Ukrývaš ich, konzervuješ, čo sa dá, len aby si nemusel opäť zažiť ten strašný hlad.“ Na tvári sa jej mihol tieň znepokojenia. Medzitým sme pokračovali v objavovaní tajov jej bytu. „Niečo ti ukážem.“

Vedľa – ako som ho pred chvíľou nazval – pohodlného kresla, v ktorom som ju často videl čítať, boli uložené dva malé ošúchané koberce. Tetuška ich odhrnula a príborovým nožom uvoľnila z drevenej dlážky jednu dosku. „Pozri.“ Najprv som si nebol istý, čo vidím. Vyzeralo to ako rad strieborných kruhov. Až po chvíli som si uvedomil, že sú to vrchy plechoviek. Tetuška sa zohla, trochu pri tom zastonala, a vytiahla plechovku bielych fazúl. S víťazoslávnym úsmevom na tvári ju držala v dlani ako paradajku, ktorá práve vyhrala prvú cenu v súťaži farmárov.

„To je úžasné!“ smial som sa. „Čo bude ďalej? Tank schovaný pod posteľou?“

„Táto časť,“ ukázala na zhruba dva krát dva metre veľký priestor pred kreslom, „a priestor medzi posteľou a oknom v druhej izbe sú plné takýchto plechoviek.“

„Všetko fazule?“

„Udržia ťa nažive a dodajú ti viac živín ako čokoľvek iné.“

Posadil som sa na päty a s obdivom som na ňu hľadel. „Máš jedlo, peniaze, zbraň... veď ty máš všetko, čo potrebuješ!“

„Ešte potrebuješ palivo. Všetok tento nábytok a knihy sa môžu použiť na kúrenie, ktoré ťa ochráni pred zamrznutím.“ To už bolo na mňa priveľa. Do školy som síce nechodil rád, ale čítanie som miloval. Preto mi pálenie kníh pripadalo ako svätokrádež. „A ešte doklady,“ pokračovala. „Svoj doklad totožnosti a preukaz na prídel jedla musíš mať celý čas ukrytý. Kde máte s mamou doklady?“

„V zásuvke v stolíku v obývačke.“

„To musíte okamžite zmeniť.“

„Prečo?“

„Ludia budú čoskoro zúfalí. Nepotrvá to dlho,“ dodala potichu. „Ich správanie sa zmení. Budú robiť veci, o ktorých sa im ani nesnívalo, že ich niekedy budú schopní,“ pokračovala a uprene sa mi pri tom dívala do očí.

„Aké napríklad?“

„Ukradnú vám karty na prídel jedla, aj keď budú vedieť, že vás tým odsúdia na hladovanie. Niektorí budú pre ne dokonca vraždiť.“ Tetuška zrejme vycítila, že začínam byť vystrašený a zmätený, lebo sa ku mne načiahla a zľahka sa mi dotkla pleca. Spomenul som si na tých mužov v badajevských skladoch, ktorí vraveli, že jedlo pre mesto vystačí iba na jeden až dva týždne. „Odteraz musíte dvere stále zamykať.“

„Aj cez deň?“ spýtal som sa neveriacky.

„Ako som povedala, veci budú odteraz inak. Jediné, na čom bude záležať, bude jedlo. Stane sa hodnotnejším ako zlato.“ Siahla do vrecka sukne a vytiahla malú peňaženku na mince z hnedej kože, v ktorej bol dlhý strieborný kľúč. „Toto je kľúč od môjho bytu. Ďalší je ukrytý na chodbe,

ukážem ti ho, keď pôjdeme odtiaľto. Musíš vedieť, kde je, pre prípad, že by sa mi niečo stalo.“

„Nehovor tak, tetuška.“

„Ešte jednu vec sa počas vojny musíme všetci naučiť.“

„Čo?“

„Musíme byť realisti a prijať našu situáciu takú, aká je. Okamžite. Ak to neurobíš,“ krátko mykla plecom, „nie si schopný podnikať kroky potrebné na prežitie.“

„Ukázala si tieto veci aj mame?“

Pokrútila hlavou. „Nie. Tvoja mama dennodenne jedenaásť hodín bojuje vo fabrike. Je na tebe, aby si sa o ňu postaral a ochránil ju. Musíš byť pripravený.“

Chvilu som ticho sedel a precíťoval som svoju novú úlohu. „Som nízky, tetuška, tak ako ty,“ doberal som si ju. „Ale som silný. Myslím si, že to dokážem.“

„Sila sa zide,“ odvetila a vlúdne sa na mňa usmiala. „Ale musíš byť aj múdry. Keď to spojíš dohromady, isto budeš mať šancu na prežitie. „Pod,“ vyzvala ma pri pohľade na kuchynské hodiny na stene. „Je čas ísť.“

„A čo zbraň?“

„Daj ju naspäť na miesto a zatvor dvierka. Aj guľky. Ukáž, pozriem sa, ako to robíš.“ Spravil som, ako mi prikázala. Stále som nemohol uveriť tomu, čo mi práve porozprávala. A všetky tie tajné skryše a veci v napohľad obyčajnej izbe! Bol som ohromený, koľko som toho za jediný deň zažil.

„Pamätaj, nesmieš nikomu prezradiť, čo som ti práve ukázala – ani Alikovi, ani Mišovi, ani polícii. Rozumieš?“

Prikývol som. Vedel som, že toto tajomstvo si určite nechám pre seba.

Keď sme zamkli dvere do tetuškinho bytu, mlčky ukázala na drevenú spodnú lištu na stene pri dverách. Sňala asi desaťcentimetrový kúsok dreva a odhalila skryšiu na druhý kľúč. Potom nasadila drevo naspäť na miesto. Človek, ktorý o tej skryši nevedel, nemal šancu si ju všimnúť. Nakoniec sme zišli po schodoch k nášmu bytu. V tej chvíli mama otvorila dvere.

„Už som vás dvoch šla hľadať! Čaj je hotový,“ oznámila nám.

„Ivan mi trochu pomáhal upratať,“ zaklamala tetuška Vera.

„Áno, mami, len sme trochu...“ zaváhal som, keď vtom som si spomenul, ako tetuška vravela, že mamino bremeno je už aj tak dosť veľké. „... trochu sme upratovali. To je všetko.“

5

Počas nasledujúcich troch dní sa stalo toľko vecí, až to vyzeralo, že osud nás trestá za to, ako bezproblémovo sme prežili prvé tri mesiace vojny. Nemali sme ani tušenia, čo všetko nás ešte čaká a aké udalosti budú nasledovať.

Nemci zbombardovali mliekareň Červená hviezda a s ňou zmizli aj všetky zásoby masla v meste. Leningrad pustošili desiatky požiarov. Miesta, kde horelo, sa dali ľahko určiť podľa oblohy pretkanej čiernosivými niťami dymu. Z regálov zmizlo všetko jedlo. Vláda zaviedla elektrinu na prídel a odstrihávala súkromné telefónne linky, fungovali len verejné. To všetko boli zlé správy, ale tá najhoršia, pri ktorej ma až pichlo pri srdci, prišla jedného skorého rána, keď som v spánku začul, že niekto klope.

Bol to Jurij zdola. Potichu stál pri dverách a v očiach sa mu ligotali slzy. Jeho potkan Leonid mu lozil hore-dolu po otvorených dlaniach.

„Jurij, deje sa niečo? Si v poriadku? Čo sa stalo?“

Spodná pera sa mu zachvela. Hodnú chvíľu pozoroval Leonida, ako pobehuje sem a tam. Napokon zdvihol zrak a prehovoril: „Bety zomrela. Dostali ju. Tie hlúpe nemec-ké bomby ju dostali. V noci.“

Zastonal som. „Nie, Bety nie,“ odmietal som uveriť tej hroznej správe.

Jurij prikývol a do dlaní mu kvapla slza. „Je to tak. Práve to dávam všetkým vedieť.“ Nehybne som stál vo dverách a sledoval som Jurija, ako pokračuje ďalej po chodbe. Pred susednými dverami sa ešte otočil. „A horská dráha... zho-rela na popol,“ dodal zlomeným hlasom. Ako v mráko-tách som sa vrátil do bytu a zahľadel som sa do prázdna.

Bety, jediný slon v Leningrade, pýcha našej zoo. To ča-rovné stvorenie, ktoré bolo každým dňom krajšie. Naše mamy od malička používali Bety, aby nás odmenili či aby nám pohrozili. „Keď budeš dobrý, pôjdeme pozrieť Bety!“ alebo častejšie: „Keď neprestaneš robiť zle bratovi, nevezmem ťa k Bety!“ A zrazu jej nebolo. No nezomrela na starobu. Úbohé zviera zabili vo vojne, s ktorou nemalo nič spoločné.

Po smrti Bety – či skôr po jej vražde, ako to neskôr po-menoval Alik – som si myslel, že veci už nemôžu byť hor-šie. Veľmi skoro som však zistil, že som sa mýlil.

O deväť dní neskôr Oľga zhromaždila desať detí z nášho domu a spolu sme chodili do ďalších domov, kde sme klopali ľuďom na dvere a zbierali fľaše. Leningradské deti zhromaždili od začiatku mesiaca takmer milión fliaš. Tie sa potom odovzdávali do továrne, ktorá z nich vyrábala Molotovove koktaily. Molotovov koktail možnože vyzerá ako primitívna zbraň – treba ju len hodiť a ona sa zapáli –, ale ako bolo celému svetu známe, Rusko nebolo na vojnu pripravené, a tak sme sa museli vynásť najlepšie, ako sme vedeli.

Po hodine chodenia od dverí k dverám sme Alik, Miša a ja každý mali jedno plátenné vrece plné fliaš. Boli také ťažké, že sme ich ledva uniesli. Sklenené fľaše o seba cengali a robili príšerný rámus. Vrecia sme odniesli na kraj chodníka k ceste.

„Nákladiak tu už mal byť,“ rozhliadala sa Oľga netrepezlivo po oboch stranách ulice. Z továrne poslali vozidlo určené na zozbierané fľaše. Nákladiak nás mal potom sprevádzať celý deň. Tak sme mohli pracovať efektívnejšie – pozbierať, naložiť, pozbierať, naložiť.

„Tamto idú Nemci,“ upozornil nás nenútene najstarší z nás, šestnásťročný Tomik, zatiaľ čo si zapaloval cigaretu vyrobenú zo suchých listov zašúľaných v novinovom papieri. V tom čase nás bombardovali každý deň a po jednástich dňoch sme si na to už takmer zvykli.

„Dobre,“ vzdychla si Oľga, akoby sa musela popasovať len s nejakou bežnou komplikáciou. „Poďme do vstupnej brány tamtoho domu. Pohnime sa.“

Keď sme sa presúvali k neďalekému bytovému domu, zahľadel som sa na oblohu. Tento nálet znel inak ako os-

tatné a čoskoro sme zistili prečo. Vo vzduchu boli len tri lietadlá, ktoré rýchlo dorazili, klesli nižšie a niečo zhodili, no neboli to bomby. Nebyť slnečného svetla, ktoré sa odrážalo z padajúcich predmetov, ani by sme si nevšimli, že niečo spustili. Vyzeralo to, akoby z oblohy padal strieborný vodopád poskladaný z tisícov neznámych predmetov.

Jeden takýto roj dopadol na koniec ulice, na ktorej sme sa nachádzali. Všetci vrátane Olgy sme utekali na miesto, kam dopadol. Bolo to, akoby niekto otvoril vlečku veľkého nákladného auta a vysypal celý jej obsah rovno na ulicu. Spomalili sme a zvedavo sme sa približovali.

„Zapaľovače!“ usmieval sa Tomik. „A pozrite – perá.“

„Desaťrubľová bankovka,“ pridali sa Jurij ohromene. „Je priviazaná ku kúsku železa, aby ju neodfúklo.“

„Poukazy na prídely!“ zvolal Alik. „Zhodil nám poukazy na prídely!“

„Stop!“ skríkla Olga. „Ničoho sa nechytajte. Nahlásime to polícii.“

Obchádzali sme tie veci ako svorka tigrov číhajúca na svoju korisť, pripravená skočiť. „Sú tam aj hračky. Určite som tam videl aj hračky,“ tešil sa Miša.

Alik vyzeral zmätene. „Prečo by Nemci robili čosi také? Pokúšajú sa nás zabiť a potom nám odrazu zhodia darčeky? To je zvláštne.“

Pokrútil som hlavou. Celé to bolo príliš podozrivé. „Možno si myslia, že sme pripravení vzdať sa. Snažia sa získať si nás, aby sme boli ako oni alebo čo.“

„Určite som tam videl malý nákladiak,“ hútal Miša a vykročil k nádielke.

„Ani krok!“ skríkol Alik a chytil ho za rukáv. „Olga má pravdu. Počkáme. Ničoho sa nechytajte.“

„Odkedy si na Olginej strane?“ odvrkol Miša, ale poslúchol a zastal.

Tomik odhodil cigaretový ohorok na zem. „Máme tu peniaze, ktoré čakajú, aby sme si ich zobrali, a vy blázni chcete čakať na *policajtov*? Ja teda nie.“

„Tomik, nerob to,“ varoval som ho. Vždy musel spraviť niečo, čím ľudí našťaval.

Tomik si ma nevšímal. Namiesto toho vykročil a natiahol sa k zmesi rôznorodých vecí. „Je to pero, Ivan. Komu bude prekážať, že si vezmem pero?“ podpichoval ma a podržal ho pred očami všetkých, aby zdôraznil, aký som hlupák. Bleskurýchlo som mu ho vytrhol a šmaril som ho asi päť metrov od nás, kde pristálo na hromade predmetov, ktoré Nemci zhodili z lietadiel.

„Ty si taký...“ začal Tomik, keď vtom pero vybuchlo a vyšľahol z neho plameň a dym. Ľudia okolo kričali od strachu a paniky, no ja som ich sotva vnímal. Bol som v šoku.

„Sú tam nastražené výbušniny. Zrejme vo všetkých tých veciach,“ zvolala Olga. „Už nič nechytajte. Pomaly poďte nazad a zhromažďte sa na mieste, kde sme nechali fľaše.“

Ľudia otvárali dvere a snažili sa zistiť, čo sa stalo. „Čo máme robiť, Olga?“ opýtal som sa. Uvedomoval som si, že o chvíľu príde polícia a Olga ich bude musieť informovať, čo sa stalo, a na nás jej neostane čas.

„Nechajte vrecia s fľašami pri ceste,“ odvetila. „Keď príde auto, postarám sa o to. Chodte domov a zatiaľ nikomu nehovorte, čo sa stalo.“

Prikývol som. Vedel som, že hoci je Oľga veľmi rozrušená, zvládne to najlepšie z nás.

Bola to dlhá cesta domov. Nikomu zo skupiny nebolo do reči a v takom duchu sme sa aj rozlúčili a pobrali sa do svojich príbytkov. Miša a Alik zostali so mnou. Trošku ma hriala predstava, že doma nájdem tetušku a že vďaka nej budú veci azda trochu znesiteľnejšie.

Dvere boli zamknuté, čo bol nezvyk. No keď som vošiel dnu, s úsmevom ma vítala stará známa tetuškina tvár. Na sebe mala zásteru a od sporáka rozvoniavalo nejaké jedlo. „Ahojte, chlapci!“ privítala nás. Hneď si však všimla, že niečo nie je v poriadku. „Čo sa stalo?“ Apaticky sme sa prišuchtali do izby. Pozrel som sa jej do očí a túžil som jej vyrozprávať, ako nám Nemci zhodili z lietadiel hračky, ktoré nás mali zabiť. No namiesto toho som sa jej len hodil do náručia, silno som ju objímal a pritom som počúval svoje vlastné vzlyky. Hladila ma po vlasoch a držala ma v objatí, kým som sa nevyplakal. Miša a Alik ani nemukli.

Trochu sa odtiahla, aby mi videla do tváre, a prihovори-la sa mi: „Na sporáku mám polievku. Podťe sa naobedovať, chlapci.“ Posadali sme si za stôl, no stále sme boli ako obarení. Mlčky sme sa najedli. „Chcete mi o tom povedať?“ spýtala sa napokon tetuška nežne.

Odrazu to z nás všetko vykypelo, rozprávali sme jeden cez druhého, o hračkách, o perách, o tom, aké ťažké pre nás bolo zvyknúť si na to, ako sa naše životy zmenili. „Dokonca by som sa vrátil aj do školy,“ podotkol som a Miša s Alikom sa s porozumením zasmiali.

Tetuška počúvala, prikyvovala a neprerušovala nás. Keď sme skončili, prehovorila: „Naše správanie v týchto hrozných časoch je rovnako dôležité ako to, či vyhráme.“

„Ako to myslíš?“ spýtal som sa. Nebol som si istý, kam tým mieri.

„Myslím to tak, že keď v boji stratíme ľudskosť, tak príde o všetko.“

Miša vyzeral zmätene. „Stratíme...čo?“

„Asi rozumiem,“ ponúkol svoje vysvetlenie Alik. „Snažíš sa nám povedať, že aj keď zomrieme... ale ak pred smrťou...“

„Hej, brzdi,“ prerušil ho Miša. „Ja nezomieram.“

„... že *ak* by aj sme zomreli,“ opravil sa Alik, „to, ako sme sa správali jeden k druhému, má rovnakú váhu ako to, či prežijeme.“

„Presne tak,“ zašepkala tetuška.

„Vari na tom záleží, ako si sa správal, keď budeš mŕtvý?“ namietal Miša.

„Len si pamätajte moje slová,“ odvetila a začala odprávať zo stola. „Udalosti môžu набраť rýchly spád a môže to byť veľmi drsné.“

Lepšie to vystihnúť nemohla. Prví ľudia začali umierať od hladu koncom septembra. Ľudí strieľali bez súdu za krádeže jedla a prídelových poukazov. Jediné, na čom záležalo, bolo jedlo, presne ako tetuška predpovedala. Koncom októbra napadlo desať centimetrov snehu. Paliva na kúre-

nie nebolo, a tak mnohí ľudia zamrzli vo svojich bytoch. Iní sa desili toho, ako prežijú, keď sa obliehanie mesta rýchlo neskončí.

Takéto beznádejné sa stali naše životy. A všetko sa to udialo neuveriteľne rýchlo. V októbri dostal každý obyvateľ mesta dva a pol kilogramu jedla, zväčša chleba, na celý *jeden mesiac*. To zodpovedalo necelým trom krajcom chleba na jeden deň. Nič viac. Žiadny tuk, žiadna zelenina, žiadne mäso.

Zúfalá potreba utiecť z tohto obkľúčeného, dusiaceho sa, hladujúceho mesta vyvolala istý druh šialenstva. No azda ešte horšie boli udalosti, ktoré v novembri čakali mňa.

6

Díval som sa na mamu. Z nedostatku jedla jej pochudla tvár, líčne kosti jej vytrčali ako vytesané zo skaly. Stále mi pripadala krásna, aj keď som jej teraz v očiach vídaval neopísateľnú únavu.

Jedného novembrového večera sme mama, tetuška a ja mlčky sedeli pri stole v kuchyni. Pri svetle dvoch sviečok sme večerali riedku fazuľovú polievku, ktorú uvarila tetuška. Elektrinu sme síce mali, no len občas, a nikdy sme nevedeli, kedy ju vypnú a kedy zasa zapnú.

Bolo skvelé, že tetuška Vera bývala teraz s nami. Mama sa o mňa menej bála a navyše, tetuška chodila namiesto nej do čoraz dlhších radov vyčkávať na náš skromný prídelený chleba. Mama nevedela, že väčšina jedla, ktoré

nás držalo pri živote, pochádzala zo zásob v tetuškinom byte, ani že tetuška z času na čas kúpila za svoje poschovávané ruble niečo navyše na čiernom trhu, kde sa predávali potraviny za nehorázne ceny. S tetuškou sme sa už dávnejšie dohodli, že mama nepotrebuje pridávať ďalšie starosti. Našou úlohou bolo zabezpečiť, aby mama bola zdravá a pokojná, ako to len za daných okolností bolo možné.

„Ivan,“ obrátila sa na mňa mama tichých hlasom, keď dojedla polievku, „potrebujem sa s tebou porozprávať o niečom veľmi vážnom.“

Srdce mi zovrelo od strachu. „Áno?“

„Ako vieš, veľa – väčšina – leningradských tovární sa predtým, ako sa začalo bombardovanie, presťahovala na Ural.“

Prikývol som. Nedočkavo som čakal, kam smeruje.

„Ale Kirov, no, Kirov je taký veľký a vyrábame toľko rôznych vecí... že presťahovali na východ iba niekoľko sekcií. Väčšina našej továrne zostala tu.“

Prečo mi rozprávala to, čo som už vedel niekoľko mesiacov?

„Povráva sa...“ Stíchla, akoby nemala dosť energie, aby pokračovala. „Povráva sa, že hneď, ako sa to podarí zorganizovať, presunú na Ural aj môj úsek.“

„Čo?“ nadskočil som, akoby sa niekto ku mne prikradol zozadu a schmatol ma za plecía.

Prikývla. „Nemám na výber. Ak pôjde továreň, musím ísť aj ja. Máme stanné právo, Ivan. Nemôžem si dovoliť odísť z práce bez povolenia a to mi nikto nedá. A okrem

toho, kto by nastúpil na moje miesto? Všetci už teraz pracujeme jedenásť hodín denne.“

Prešiel som pohľadom náš studený, sviečkou osvetlený byt. Bol to skromný príbytok, ale miloval som ho z celého srdca. „Ale ja nechcem odísť. Veď toto je náš domov.“

Mama dlho hľadela dole na stôl. Potom sa ku mne otočila a zadívala sa mi do očí. Zdalo sa, že ju to stojí veľmi veľa síl. „Rodičom s deťmi povedali,“ hlas sa jej zlomil, „aby si to zariadili.“

„Aby si to zariadili?“ zopakoval som zmätene. Potom som si všimol výraz na maminej tvári a začalo mi to dochádzať. Zmocnil sa ma príšerný hnev a strach. „Idú ma trestať za to, že som dieťa?“

„Myslíš si, že mne sa to páči?“ odvetila tichým hlasom, ktorý prezrádza, že má čo robiť, aby ju nepremohli emócie. „Čoskoro budeš mať trinásť, Ivan. Už nie si dieťa. Vedenie továrne sa jasne vyjadrilo, že nie sú prípustné žiadne výnimky.“

Vyskočil som na nohy. „Je mi jedno, čo hovoria. Idem s tebou!“

Pokrútila hlavou. „Budem bývať v ubytovni pri továrni. Ešte nie je ani dostavaná. Také niečo nie je možné.“

„Nič nie je nemožné. Veď tak si mi to vždy hovorila, nie?“ Hľadela na mňa a v jasných modrých očiach sa jej ligotali slzy.

„Chcem, aby si šiel k strýkovi Borisovi.“

Začal som chodiť z jednej strany na druhú ako zviera v kletke. „Nie! Bez teba nikam nepôjdem. A strýko Boris

je...videl som ho len dvakrát. Sotva ho poznám. Nechcem s ním bývať.“

Mama si vzdychla a pozrela sa na tetušku, asi aby u nej našla oporu. Znova chcela niečo povedať, no prerušil som ju. „Okrem toho, Leningrad je obkľúčený. Nik sa nedostane dnu ani von.“ Sadol som si, akoby bola vec vybavená, a vzdorovito som na ňu hľadel.

„Je november. Odhaduje sa, že na druhý týždeň Ladožské jazero zamrzne. Evakuovať sa bude tadiaľ.“

V tej chvíli som na ňu už zazeral ako na najväčšieho nepriateľa. „Jazero?“ opáčil som. „Chceš, aby som šiel cez jazero, ktoré bude *možno* zamrznuté, a *dúfal*, že sa neprepadnem?“ Posledné slová som už kričal. Mama sa ľavým laktom oprela o stôl a čelo si oprela do dlane. Opäť som bol na nohách a približoval som sa k nej. Hneval som sa a bolesť, ktorú som cítil, mi dodávala odvalu. „Otec bol námorník a jeho loď sa potopila, ak si náhodou nepamätáš!“ vyhrkol som.

„Ja viem, Ivan. Pamätám si to veľmi dobre,“ odvetila karhavo. No hnev, ktorý som cítil pri pomyslení na to, že ma opustí, prebudil vo mne to najhoršie.

„A *ak* by som aj náhodou nezomrel, čo ďalej? Strýko Boris nebude vedieť, že prídem, pretože pošta nefunguje. Čo ak dorazím do jeho chaty a on tam nebude? Umriem od hladu. Umriem! A bude to tvoja vina.“

Prvý raz v živote som jej chcel ublížiť. Chcel som, aby cítila rovnakú bolesť, aká sa v tej chvíli zmocnila mňa. Podľa jej slz a vzlykov som usúdil, že sa mi to celkom dobre darilo.

Tetuška vstala od stola. „Ivan, môžeš ísť so mnou do druhej izby? Chcem sa s tebou porozprávať osamote.“ Ešte raz som nahnevane zazrel na mamu a nasledoval som tetušku do izby, kde teraz obidve spávali. V izbe bola takmer úplná tma, osvetľovalo ju len svetlo sviečky, ktorú tetuška priniesla z kuchynského stola. Položila sviečku na stolík pri čele postele a otočila sa ku mne.

Na tvári mala zúrivý výraz. Schmatla ma za plecía a spustila, „Teraz ma dobre počúvaj. Tými svojimi rečami si svoju matku dokonale rozrušil.“ Tvár mala celkom pri mne. Odvrátil som zrak. „Pozri sa na mňa.“ Zdráhavo som sa jej pozrel do očí. „Nevnímaš, čo sa deje? Čo vidíš, keď vyjdeš na ulicu?“

„Čo tým myslíš?“ spýtal som sa. Nebol som zatiaľ pripravovaný vzdať sa svojho hnevu, ktorý som považoval za úplne oprávnený.

„Vieš presne, čo tým myslím. Koľko ľudí si na ulici videl ležať zmrznutých v snehu, kam padli, keď už nevládali ísť ďalej? Vieš, koľko saní som včera videla? Sedem. *Sedem* saní a na každých ťahali mŕtvolu zabalenú v plachte. Dve z nich boli deti.“

Znovu som sa odvrátil, ale tentoraz som si predstavoval hrozné scény, ktoré v tom čase boli na dennom poriadku. Deň čo deň bombardovanie. Deň čo deň mŕtvolne vyzerajúci ľudia, ktorí stáli dlhé hodiny v radoch v snehu a zime a čakali sa svoj biedny kúsok chleba. A volať to *chlieb* bola urážka. Boli to piliny pozliepané lepidlom, obilia tam bolo len náznakom, a celé to bolo pokvapkané pár kvapkami oleja, ktorý sa používal na premazáva-

nie strojov. Bez tetuškynej pomoci by sme pokojne mohli byť jednými z tých ľudí bezvládne čakajúcich v snehu na smrť, moja mama alebo ja.

„Čo mám teda spraviť?“ opýtal som sa. Môj hnev v okamihu vystriedal pocit hanby a túžba odvážne sa postaviť situácii.

Konečne ma tetuška pustila. „Chcem, aby si sa ospravedlnil svojej matke. Potom sa pripravíš na cestu cez zamrznuté jazero. A musíš sa prichystať na možnosť, že mamu neuvidíš do konca vojny.“

Z hrdla mi vyšiel priškrtený výkrik. Tetuška si ma priťahla k sebe. „Mrzí ma, že musím byť až takáto úprimná, Ivan. Ja len...“ Trošku sa odtiahla, aby mi videla do tváre. „Nesmieš zabudnúť, čo som ti povedala v tú noc, keď som ti ukázala pištoľ.“ Prikývol som. „Tvoje prežitie bude závisieť od tvojej odvahy pozrieť sa pravde do očí a od rozhodnutí, ktoré na základe toho urobíš. Keď sa oddáš svojim predstavám a pocitom, zomrieš.“

„Budem na to pamätať.“

„Tvoja mama musí ísť a ty tiež. Je načasе pripraviť sa.“

„Viem. Idem sa jej ospravedlniť,“ utieral som si oči a snažil som sa zatiaľ nazbierať odvalu.

Keď som vyšiel z izby, mama práve umývala riad. Unavené sa opierala o drez, akoby aj toto bolo pre ňu príliš. Objal som ju okolo drieku a silno som ju stisol. „Je mi to veľmi ľúto, mami. Urobím, čokoľvek budeš chcieť.“ Dlhو sme len tak stáli v objatí.

„To znamená, že pôjdeš aj k strýkovi Borisovi?“

Prikývol som a zvládol som sa aj trochu zasmiať.

„Pamätáš si tú prezývku, čo som ti kedysi dala?“

„Jasné. Ivan Nie-Až-Taký-Hrozný. Stále sa mi hodí, nemyslíš?“ Pozrel som sa do jej usmievajúcej sa tváre a nedokázal som si predstaviť, aký bude môj život bez nej. V tej chvíli som si uvedomil – prvý raz v živote –, že moje dni, hodiny, dokonca minúty s mamou sú spočítané. Rozhodol som sa, že žiadna z nich nesmie vyjsť nazmar. Keď som si pomyslel, že po tom, čo stratila na mori môjho otca, bola pripravená poslať svojho syna cez vodu, aby mu zachránila život... Keď ona našla v sebe toľko sily, musel som aj ja. „Mama, a čo tetuška? Čo bude s ňou?“ Obaja sme sa obrátili na tetušku, ktorá nás postojacky sledovala.

„Ja pôjdem s tebou, Ivan,“ oznámila mi na moje prevapenie. „Teda, len po Vilnov, kde býva moja švagríná. Odtiaľ budeš musieť pokračovať k strýkovi Borisovi sám.“ Nebol som si istý, či je to dobre alebo zle. Určite bolo dobré, že pôjdeme spolu. No ak ľadová cesta nevydrží, bolo pravdepodobné, že obaja zomrieme. „V nasledujúcich dňoch sa musíme rozhodnúť, čo si vezmeme so sebou a čo necháme tu.“

„Dobre, tetuška,“ prikývol som. Čo necháme tu, zneli mi v ušiach jej slová. *Ja tu nechávam všetko a všetkých! Aliku, Mišu, Olgu, Oskara, dokonca aj Jurija a Leonida.* „Alik a Miša...“ zašepkal som. Nevedel som si predstaviť, ako budem žiť bez svojich najlepších kamarátov, ktorí bývali hneď vo vedľajšom byte a boli tu pre mňa vždy, keď som dostal chuť ísť von alebo si zahrať na koncertine. Náhle na mňa padla taká únava, že som sa ledva držal na nohách. Odkedy nám znížili príjem jedla, stávalo sa mi

to pravidelne niekoľkokrát za deň. Tentoraz to však bolo ešte horšie. Zrejme zo mňa predstava, že budem musieť opustiť svojich priateľov, vysala všetky zvyšky síl.

„Ivan,“ oslovila ma mama, „nezahráš nám niečo pred tým, ako si pôjdeme ľahnúť?“

Uprel som zrak na puzdro pod posteľou, v ktorom odpočívalo moje concertino. „Nemal som veľmi chuť hrať, odkedy... odkedy sa začalo to bombardovanie.“

„Chápem,“ odvetila mama a otočila sa ku kuchynskej linke, aby poutierala taniere.

„Ale,“ pokračoval som a snažil som sa nájsť v sebe energiu a nadšenie, „pre vás budem rád hrať až do rána.“ Mama sa usmiala tak, ako sa usmievala vždy: široko a radosťne. Ak ju mala moja hra na concertine urobiť šťastnou, bol som ochotný hrať, dokým budem vládvať. A tak aj bolo.

7

O dva dni sme šli hore do tetuškinho bytu, aby sme ju pobalili na cestu cez zamrznuté jazero. „Kde máš stôl a stoličky?“ spýtal som sa prekvapene, keď som namiesto nábytku zbadal prázdne miesto v kuchyni.

„Použili sme ich na kúrenie, Ivan,“ odvetila.

„Chceš povedať...“ Uvedomil som si, že pri varení jedla pre nás tetuška spotrebovala svoj nábytok. Vôbec som si nevšímal, odkiaľ máme drevo na kúrenie. Došlo mi, že napriek vojne a jedlu na prídel som stále veľa vecí bral ako samozrejmosť. „Ďakujem,“ zamumlal som. „Neviem, ako by sme to bez teba zvládli.“

Usmiala sa. „A nič sa neboj. Nezabudla som vybrať z nôh peniaze, predtým ako som ten stôl spálila.“